

PSYKIATRISTEN SAIRAUKSIEN ESIINTYVYYS SUOMESSA: SAIRASTETAANKO TÄÄLLÄ ENEMMÄN?

Jouko Miettunen, Professori, Akatemiatutkija

Kliinisen lääketieteen laitos, psykiatria

Terveystieteiden laitos

Oulun yliopisto

Sisältö

- Skitsofrenia ja muut psykoosit
- Mielialahäiriöt
- Päihdehäiriöt
- Syömishäiriöt
- Menetelmien pohdintaa
- Yhteenveto
- Hyödyllisiä linkkejä

Johdanto

- Psykiatristen sairauksien esiintyvyyttä on tutkittu suhteellisen vähän
- Metodisia ongelmia!
 - ◆ Menetelmät vaihtelevat
 - ✦ Diagnoosikriteerit muuttuvat
 - ◆ Vallitsevuus (prevalenssi) vs. Ilmaantuvuus (insidenssi)?
 - ◆ Nykyinen, kuukausi, vuosi, elinaikainen?
 - ◆ Toipumisen arviointi?

→ Vertailu vaikeaa!

Johdanto

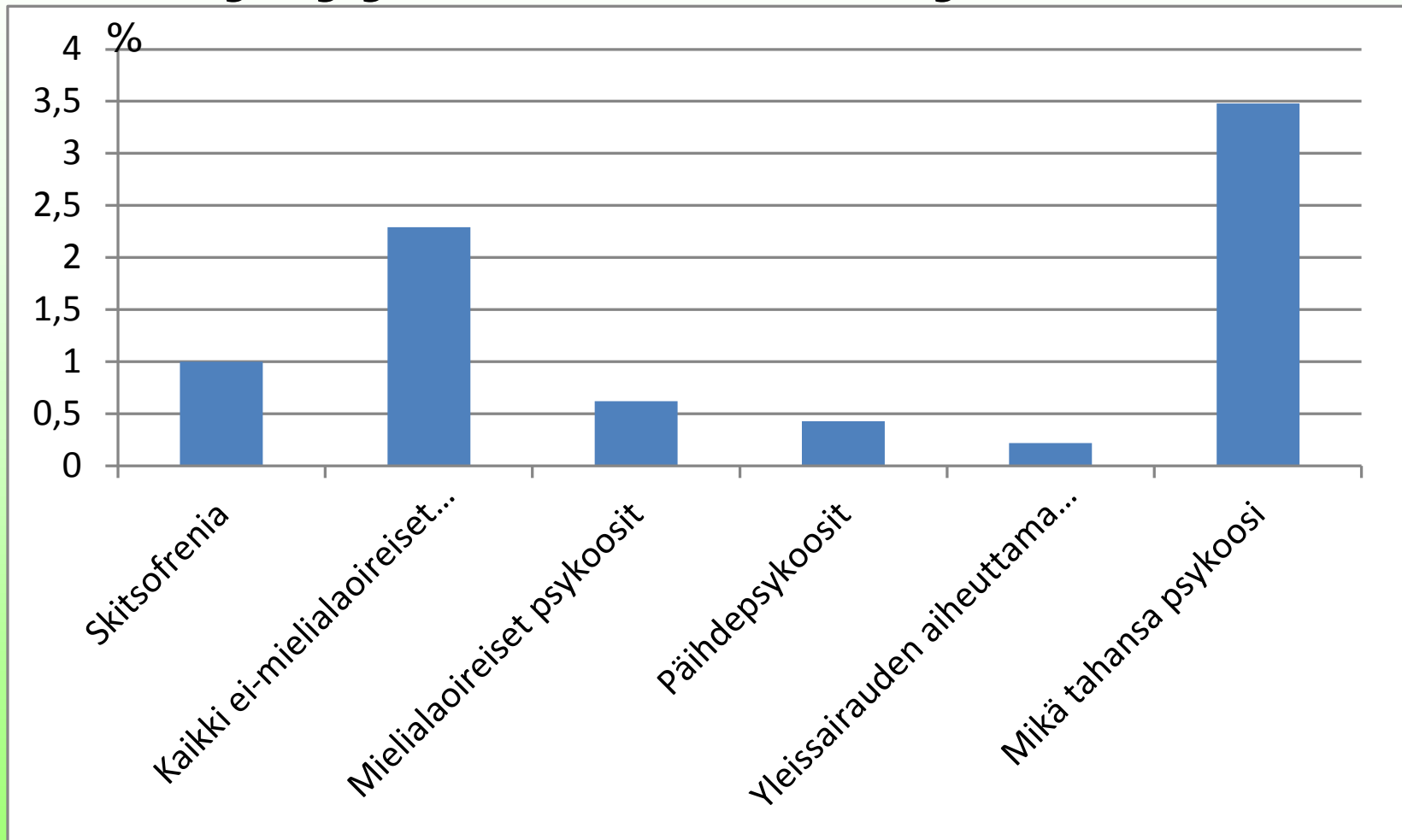
- Väestötutkimukset
 - ◆ Seulotaan myös diagnosoimattomat sairaudet
 - ◆ Usein mukana psykiatrinen haastattelu
 - ◆ Terveys 2000 & 2011
 - ◆ Mini-Suomi 1978-80
- Rekisteritutkimukset
 - ◆ Arvioidaan hoidossa olevien määrää
 - ◆ Palvelujen käyttö
 - ◆ Sairaalahoidot, avohoidot, lääkekorvaukset, sairaseläkkeet
 - ◆ Lähinnä pohjoismaissa

Skitsofrenian esiintyvyys maailmalla

- Suuri vaihteluväli, maiden välisiä eroja
 - ◆ Menetelmät vaihtelevat
- Elinaikainen esiintyvyys keskimäärin 0.4%
- Elinaikainen esiintyvyys koko elämän aikana ruotsalaisessa Lundby tutkimuksessa 0.8%

Saha S, ym. PLoS Med 2005; 2:e141;
Bogren M, ym. Nord J Psychiatry 2009; 63:336-46.

Psykoosien elämänaikainen esiintyvyys 30 vuotta täyttäneillä

Terveys 2000 jatkotutkimus: Psykoosit Suomessa

Perälä J, ym. Arch Gen Psychiatry 2007; 64:19-28

Skitsofrenian ja muiden psykoosien riskitekijöitä

- Psykoosi sukulaisella
- Alhainen syntymäpaino, synnytyskomplikaatiot
- Kannabiksen käyttö
- Skitsofreniassa alhainen koulutus, kaksisuuntaisessa mielialahäiriössä myös korkea
- Maailmalla yleisempää kaupungeissa, Suomessa maaseudulla (ero pienenemässä)

Haukka J, ym. Psychol Med 2001;31:1045-53.

Alueelliset erot: Terveys 2000

TAULUKKO 4.

Psykoosisairauksien ja skitsofrenian elämänaikainen esiintyvyys (%) eri yliopistosairaalapiireissä.

Yo-sairaalapiiri	Kaikkien psykoosien esiintyvyys		Skitsofrenian esiintyvyys	
	%	95 %:n LV	%	95 %:n LV
HUS	3,59	2,93–4,39	0,92	0,61–1,37
TaYS	3,07	2,18–4,32	0,78	0,42–1,42
TYKS	2,17	1,39–3,38	0,63	0,32–1,22
KYS	3,99	2,98–5,33	1,07	0,57–2,00
OYS	4,56	3,47–5,96	1,84	1,25–2,71

Suvisaari J, ym. Suom Lääk 2012; 67:677-683;
Perälä J, ym. Schizophr Res 2008; 106:337-47

Miksi alueellisia eroja?

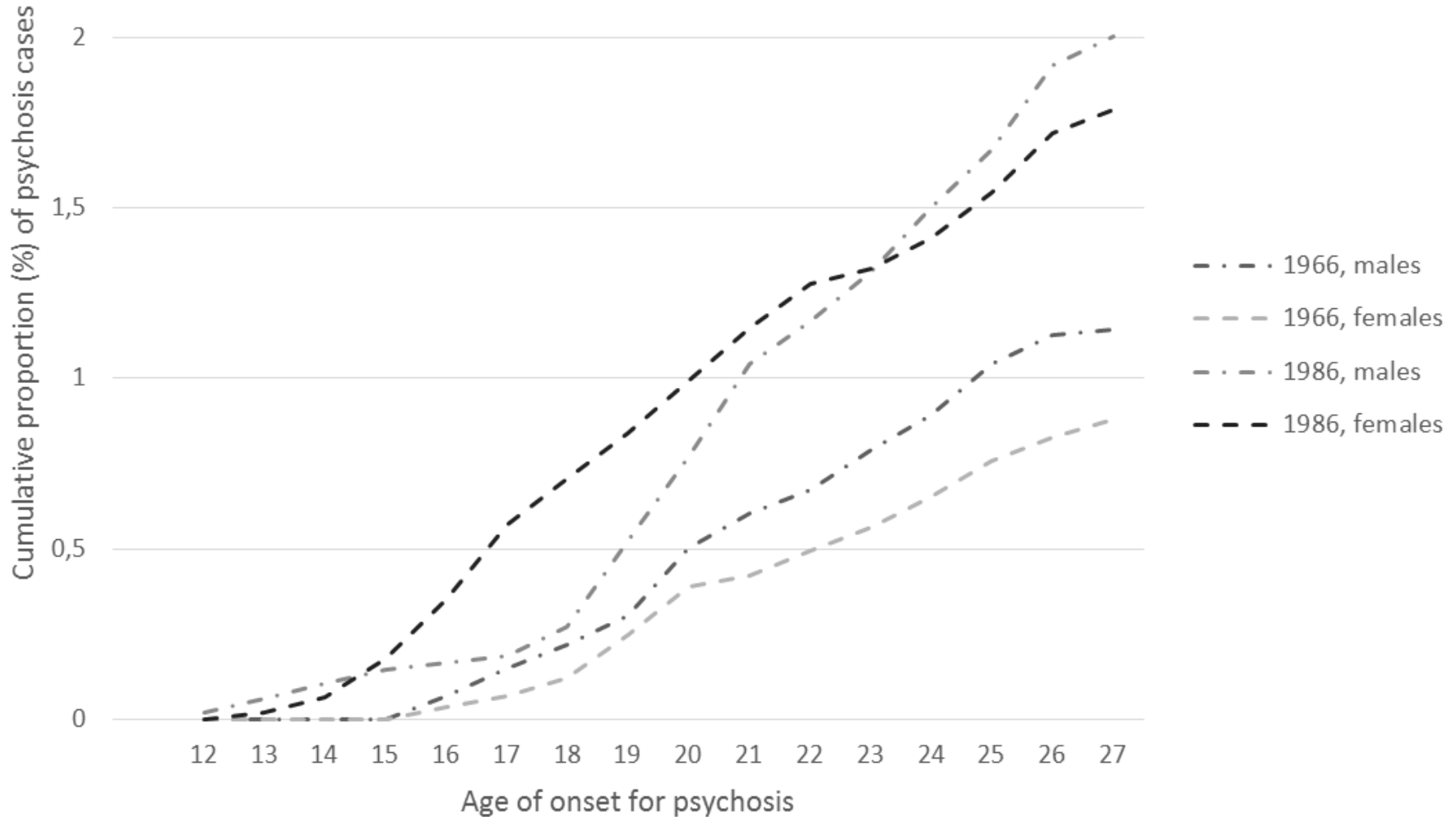
- Geeniperimän vaikutus?
 - ◆ Geneettiset isolaatiot (esim. Kuusamo)
 - ◆ Syntymäpaikka liittyi enemmän kuin asuinpaikka psykoosien riskiin
- Muiden riskitekijöiden alueelliset erot?
 - ◆ Synnytyskomplikaatiot
 - ◆ Sosioekonomiset tekijät
 - ◆ Kannabiksen käyttö

Hovatta I, ym. Am J Med Gen 1997;74:353-60;
Perälä J, ym. Schizophr Res 2008; 106:337-47.

Pohjois-Suomen syntymäkohortit 1966 vs. 1986

- Hoidon piirissä olevien vertailu:
 - ◆ Seuranta 27 ikävuoteen saakka
 - ◆ Useita rekistereitä (hoitoilmoitusrekisteri, erikoissairaahoidon avohoitorekisteri, eläketurvakeskuksen ja KELA:n rekistereitä)
- Nuoremmassa kohortissa
 - ◆ Enemmän vain avohoidossa olleita psykooseja (40% vs. 10%)
 - ◆ Enemmän suhteessa naisia ennen 20 ikävuotta
 - ◆ Ei-skitsofreeniset psykoosit yleisempiä

Pohjois-Suomen syntymäkohorttien vertailu

Pohjois-Suomen syntymäkohorttien vertailu

Diagnoosi	Kohortti 1966 (N=11608)	Kohortti 1986 (N=9321)
	n (%)	n (%)
Skitsofrenia	49 (0,4%)	39 (0,4%)
Skitsoaffektiivinen ja harhaluuloisuushäiriö	12 (0,1%)	11 (0,1%)
Kaksisuuntainen mielialahäiriö, psykoottinen	5 (0,04%)	17 (0,2%)
Psykoottinen masennus	2 (0,02%)	27 (0,3%)
Lyhytkestoiset psykoosit	13 (0,1%)	20 (0,2%)
Muut ei-organiset psykoosit	37 (0,3%)	63 (0,7%)
Yhteensä	118 (1,0%)	177 (1,9%)

Kaksisuuntainen mielialahäiriö

- Maailmalla elinaikainen vallitsevuus
 - ◆ Psykoottinen 0.6%
 - ◆ Ei-psykoottinen 0.4%
 - ◆ Alle puolet hoidon parissa (erityisesti kehittyvissä maissa)

Kaksisuuntainen mielialahäiriö

Suomessa vähän tutkimuksia

- Elämänaikainen esiintyvyys ei tarkasti tiedossa
 - ◆ Psykoottinen kaksisuuntainen mielialahäiriö 0.24%
- Vähäisempää kuin yleensä maailmalla
 - ◆ Todellinen ero?
 - ◆ Myös hypomaaninen persoonallisuuspiirre vähäisempää väestössä
 - ◆ Alidiagnosoitu?

Perälä J, ym. Arch Gen Psychiatry 2007; 64:19-28;
Miettunen J, ym. Psychiatry Res 2010; 178:408-13.

Kaksisuuntainen mielialahäiriö nuorilla aikuisilla

- Nuorten aikuisten terveys ja psyykkinen hyvinvointi –tutkimus
- Edustava otos 19-34 –vuotiaista (Terveys 2000 –osatutkimus)
- SCID-I haastattelu (DSM-IV diagnoosit)

Elinaikainen esiintyvyys	Miehet	Naiset	Yhteensä
Tyyppi I	0,4 %	0,7 %	0,5 %
Tyyppi II	0,5 %	1,0 %	0,7 %
Määrittämätön	0,4 %	0,9 %	0,6 %
Yhteensä	1,3 %	2,5 %	1,9 %

Kaksisuuntainen mielialahäiriö

- Usein muitakin psykiatrisia sairauksia
 - ◆ Elinaikainen komorbiditeetti:
ahdistuneisuushäiriöt 63% (paniikkihäiriö 50%), päihdehäiriöt 37%
- Kaksisuuntainen mielialahäiriö ensimmäisen asteen sukulaisella
 - ◆ 10-kertainen sairastumisriski
- Sairastutaan yleensä nuorena
 - ◆ Ensimmäiset oireet usein jo 15-19 vuotiaana

Mielialahäiriöt maailmalla

Sairastumisiän mediaani:

- 26 vuotta

Riskitekijöitä*:

- Alhainen koulutus
- Alhainen tulotaso
- Työttömyys
- Naimattomuus

*yleisesti mielialahäiriöille, ahdistuneisuudelle ja päihdehäiriöille

esiintyvyys	elinaikainen	viimeinen vuosi
Brasilia	15,5 %	7,1 %
Kanada	10,2 %	4,9 %
Saksa	17,1 %	9,6 %
Meksiko	9,2 %	4,8 %
Hollanti	18,9 %	7,7 %
Turkki	7,3 %	4,2 %
USA	19,4 %	10,7 %

Masennushäiriöt Suomessa

- Viimeisen vuoden aikainen esiintyvyys
 - ◆ M-CIDI* haastattelu, esiintyvyyden estimaatti painotettu rekisteritiedoilla
 - ◆ Terveys 2000:
 - ◆ Miehet 4.9%, Naiset 9.5%
 - ◆ Terveys 2011:
 - ◆ Miehet 6.5%, Naiset 12.4%
- Tilastollisesti merkitsevästi kasvussa

Markkula N, ym. J Aff Dis, 2014

*Composite International Diagnostic Interview, München versio

Masennushäiriöt ikäryhmittäin

Terveys 2011: vallitsevuus viimeisen vuoden aikana

Ikäryhmä	Vallitsevuus
30-44 vuotiaat	12,5 %
45-54 vuotiaat	12,0 %
55-64 vuotiaat	7,0 %
65-74 vuotiaat	5,8 %
Yli 75 vuotiaat	8,0 %
Yhteensä	9,6 %

Masennus nuorilla aikuisilla

- Nuorten aikuisten terveys ja psyykkinen hyvinvointi –tutkimus

Elinaikainen esiintyvyys	Miehet	Naiset	Yhteensä
Vakava masennustila	8,8 %	18,9 %	13,8 %
Pitkäaikainen masennus (dystymia)	0,2 %	0,6 %	0,4 %
Määrittelemätön masennus	2,3 %	5,2 %	3,7 %
Yhteensä	11,4 %	24,2 %	17,7 %

Masennus: alueelliset erot

- Terveys 2000
 - ◆ Oulun alueella eniten (6.5% vs. 4.7%)
- Terveys 2011 tutkimuksessa ei merkittäviä alueellisia eroja
- Työkyvyttömyyseläkkeet 1995, 2000, 2005 (Murto, pro gradu 2012)
 - ◆ Eniten Pohjois-Savossa, Etelä-Pohjanmaalla, Lapissa, Kainuussa ja Etelä-Karjalassa.
 - ◆ Vähiten Ahvenanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla.

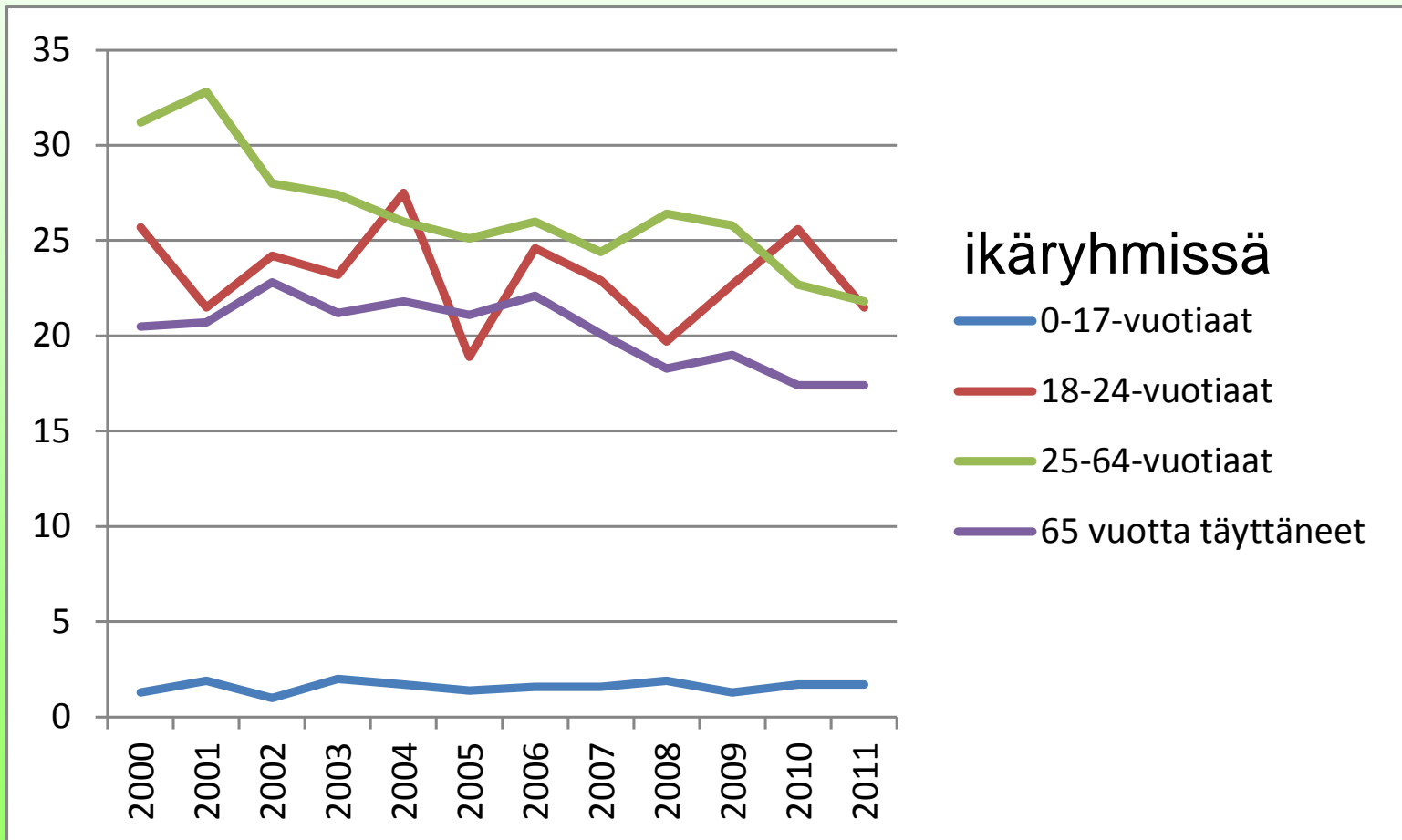
Masennuksen riskitekijät

- Perinnöllinen taipumus
- Altistavat
persoonallisuuden piirteet
- Kielteiset
elämäntapahtumat

Itsemurhakuolleisuus

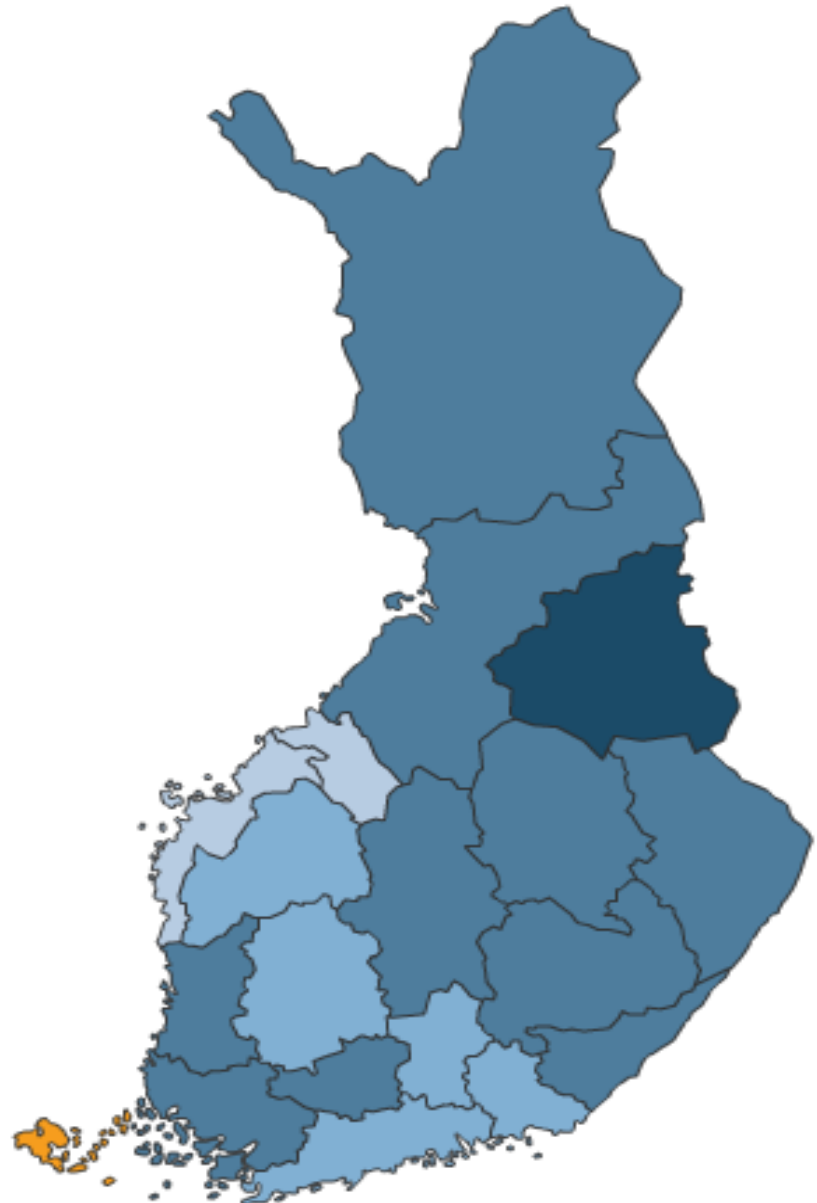
100.000 henkilöä kohden (www.sotkanet.fi)

1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
40,6	40,8	41,5	39,8	37,8	37,8	33,2	35,6	32,3	32,2	31,2	32,8	28,0	27,4	26,0	25,1	26,0	24,4	26,4	25,8	22,7	21,8	20,7

Itsemurhien vuoksi menetetyt elinvuodet Suomessa alueittain (2009-2011)

○	🔍	Ahvenanmaa	216
●	🔍	Keski-Pohjanmaa	367
●	🔍	Pohjanmaa	404
●	🔍	Uusimaa	521
●	🔍	Etelä-Pohjanmaa	534
●	🔍	Pirkanmaa	605
●	🔍	Päijät-Häme	621
●	🔍	Kymenlaakso	625
●	🔍	Varsinais-Suomi	667
●	🔍	Satakunta	671
●	🔍	Keski-Suomi	697
●	🔍	Etelä-Karjala	708
●	🔍	Pohjois-Savo	718
●	🔍	Pohjois-Karjala	730
●	🔍	Kanta-Häme	742
●	🔍	Pohjois-Pohjanmaa	749
●	🔍	Etelä-Savo	771
●	🔍	Lappi	773
●	🔍	Kainuu	913

Ahdistuneisuus -häiriöt maailmalla

**Sairastumisiin
mediaani:**

- 15 vuotta

esiintyvyys	elinaikainen	viimeinen vuosi
Brasilia	17,4 %	10,9 %
Kanada	21,3 %	12,4 %
Saksa	9,8 %	7,1 %
Meksiko	5,6 %	4,0 %
Hollanti	20,1 %	12,7 %
Turkki	7,4 %	5,8 %
USA	25,0 %	17,0 %

Ahdistuneisuushäiriöt: Terveys 2000

- kansainvälisesti suhteellisen alhainen esiintyvyys, naisilla enemmän kuin miehillä

Viimeisen vuoden aikainen esiintyvyys	Miehet	Naiset	Yhteensä
Ahdistuneisuushäiriöt yhteensä	3,7 %	4,8 %	4,2 %
• Sosiaalinen fobia	1,1 %	0,9 %	1,0 %
• Paniikkihäiriö	1,4 %	2,4 %	1,9 %

Ahdistuneisuushäiriöt nuorilla aikuisilla

Nuorten aikuisten terveys ja psyykkinen hyvinvointi –tutkimus

Elinaikainen esiintyvyys	Miehet	Naiset	Yhteensä
Ahdistuneisuushäiriöt yhteensä	8,4 %	16,9 %	12,6 %
• Sosiaalinen fobia	3,0 %	3,1 %	3,1 %
• Määritetyt fobiat	1,0 %	3,8 %	2,4 %

Päihdehäiriöt maailmalla

Sairastumisiän mediaani:

- 21 vuotta

Esiintyvyys	Elinaikainen	Viimeinen vuosi
Brasilia	16,1 %	10,5 %
Kanada	19,7 %	7,9 %
Saksa	21,5 %	13,2 %
Meksiko	9,6 %	5,8 %
Hollanti	18,7 %	8,9 %
Turkki	0,0 %	0,0 %
USA	28,2 %	11,5 %

Alkoholihäiriöt: Terveys 2000

- Miehillä enemmän

Viimeisen vuoden aikainen esiintyvyys	Miehet	Naiset	Yhteensä
Riippuvuus	6,5 %	1,4 %	3,9 %
Väärinkäyttö	0,7 %	0,0 %	0,3 %
Yhteensä	7,3 %	1,4 %	4,3 %

Päihdehäiriöt nuorilla aikuisilla

Elinaikainen esiintyvyys	Miehet	Naiset	Yhteensä
Päihteiden väärinkäyttö tai riippuvuus	20,9 %	7,4 %	14,2 %
- Alkoholin väärinkäyttö	11,9 %	3,4 %	7,7 %
- Alkoholiriippuvuus	8,2 %	2,9 %	5,6 %
- Huumeiden väärinkäyttö tai riippuvuus	6,8 %	2,0 %	4,4 %

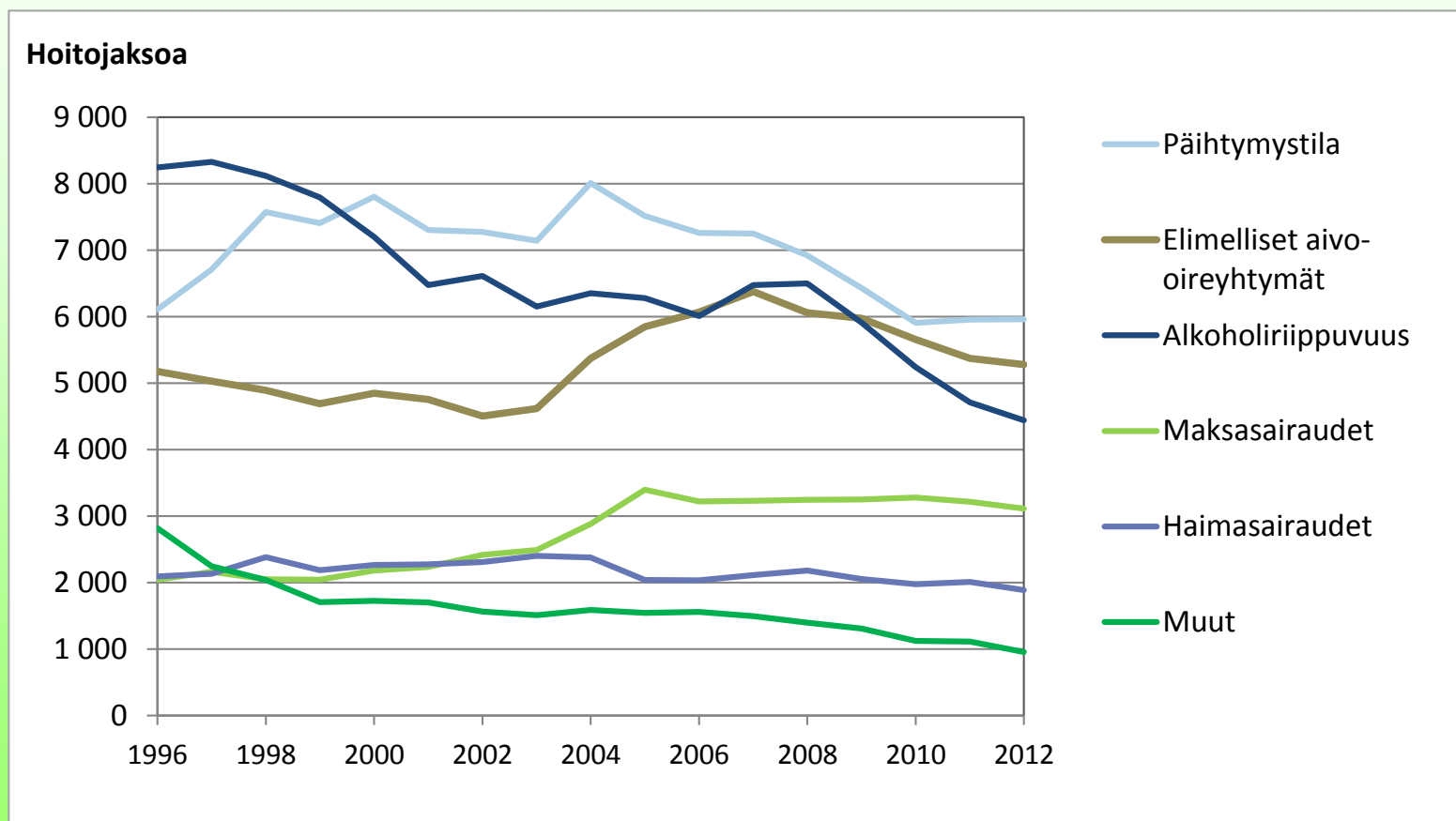
- Miehillä enemmän kuin naisilla, mutta ero pienenemässä verrattuna Terveys 2000 aineistoon (jossa kaikki yli 30-vuotiaita)

Suvisaari J, ym. Psychol Med 2009; 39:287-99;
Latvala A, ym. BMC Psychiatry 2009; 9:73.

Päihdehäiriöt

- Kansainvälisesti verrattuna esiintyvyys keskinäkertaista
 - ◆ Suomessa lähinnä alkoholiin liittyviä diagnooseja
- Enemmän Helsingin alueella (Terveys 2000)
- Riskitekijöitä
 - ◆ Sukurasitus, aggressiivisuus, masennus, alhainen koulutus (Latvala ym. 2009)
- Väestön ikääntyminen riskitekijänä
 - ◆ Leskeksi jääminen, ystävien kuoleminen → yksinäisyys ja turvattomuus
 - ◆ Lääkkeiden liikakäyttö, lääkeriippuvuus

Alkoholisairauksien hoitojaksot terveydenhuollon vuodeosastoilla 1996–2012, päädiagnoosit

Syömishäiriöt

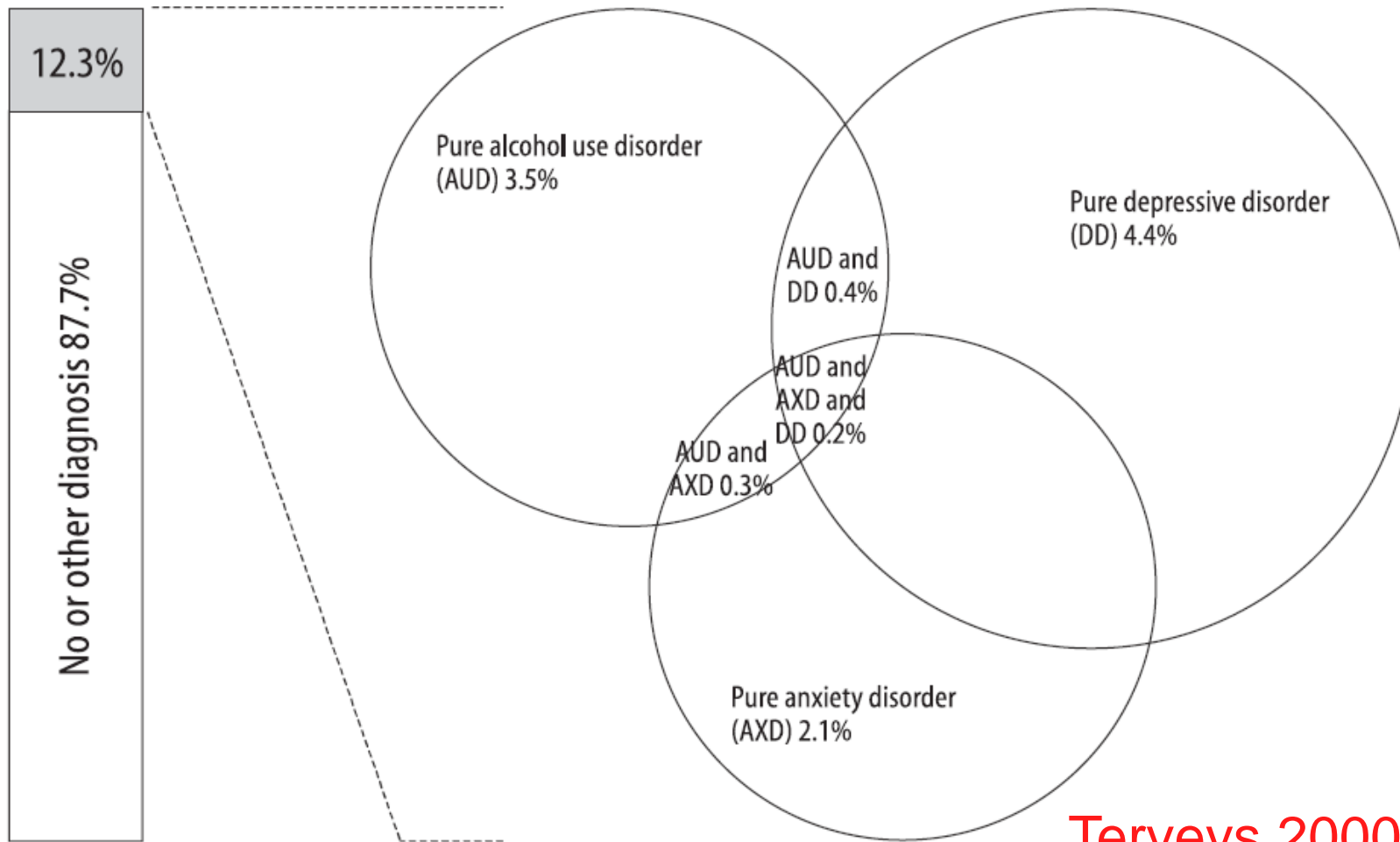
Nuorten aikuisten terveys ja psyykkinen hyvinvointi –tutkimus

Elinaikainen esiintyvyys	Miehet	Naiset	Yhteensä
Masennushäiriö	11,4 %	24,2 %	17,7 %
Ahdistuneisuushäiriö	8,4 %	16,9 %	12,6 %
Päihdehäiriö	20,9 %	7,4 %	14,2 %
Syömishäiriö	0,3 %	6,0 %	3,2 %
Persoonallisuushäiriö	8,0 %	5,5 %	6,8 %

- Suhteellisen yleistä naisilla, kansainvälisesti esiintyvyys keskiarvoa

Suvisaari J, ym. Psychol Med 2009; 39:287-299;
Lähteenmäki Nord J Psychiatry 2014;68:196-213

Komorbiditeetti: alkoholismi, masennus ja ahdistuneisuus

Terveys 2000

Väestön mielenterveys: Terveys 2011

- Psyykkinen kuormittuneisuus, alkoholin väärinkäyttö tai alkoholiriippuvuus ja työuupumus olivat vähentyneet verrattuna vuoden 2000 tuloksiin.

Suvisaari J, ym. Terveys 2011 perustulosraportti
<http://www.julkari.fi/handle/10024/90832>

Vanhusten mielenterveys: Terveys 2011

- Psyykkisiä oireita runsaasti, masennusdiagnoosi kuitenkin suhteellisen harvinainen
 - ◆ Sama ristiriita kansainvälisissä tutkimuksissa
- Käyttävät suhteellisen vähän palveluja mielenterveysongelmien takia
- Verrattuna vuoden 2000 tuloksiin psyykkinen kuormittuneisuus oli vähentynyt ja elämänlaatu parantunut!

Suvisaari J, ym. Terveys 2011 perustulosraportti
<http://www.julkari.fi/handle/10024/90832>

Maahanmuuttajat

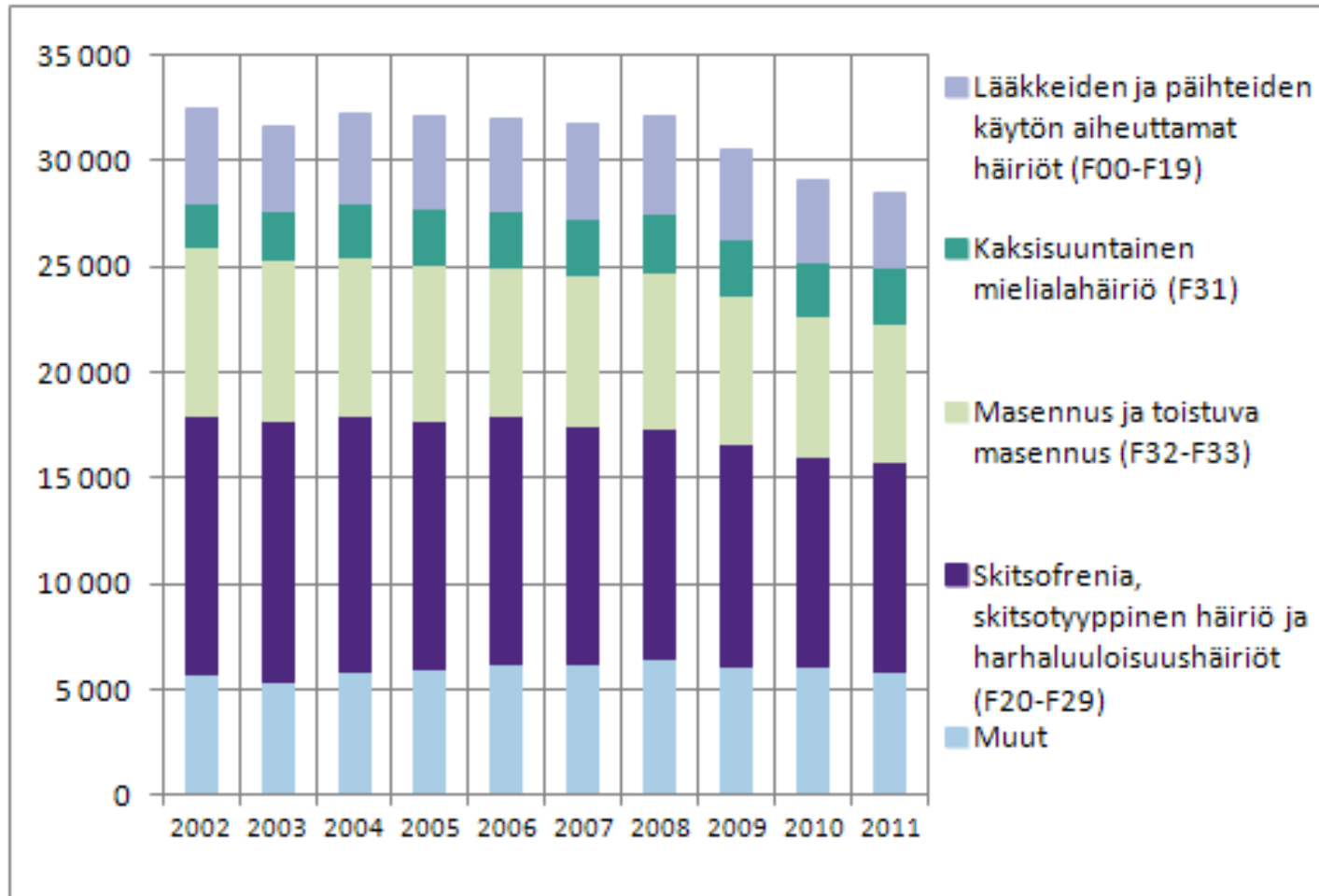
Taulukko 9.1.1. Psykkinen oireilu viimeksi kuluneiden 7 vuorokauden aikana (%¹).

	VENÄJÄ	SOMALI	KURDI	SUOMI	Ero ryhmien välillä (p-arvo)			
					Yht.	Venäjä: Suomi	Somali: Suomi	Kurdi: Suomi
Vakavat masennus- ja ahdistusoireet	18,9	8,7	36,2	8,6	<0,001	<0,001	0,966	<0,001
Alakuloisuus	9,7	8,0	36,1	4,5	<0,001	<0,001	0,024	<0,001
Hermostuneisuus	14,9	5,4	28,7	7,5	<0,001	<0,001	0,190	<0,001
Nukkumisvaikeudet	20,1	12,9	28,6	13,2	<0,001	0,002	0,904	<0,001

¹ Luvut ikävakioituja

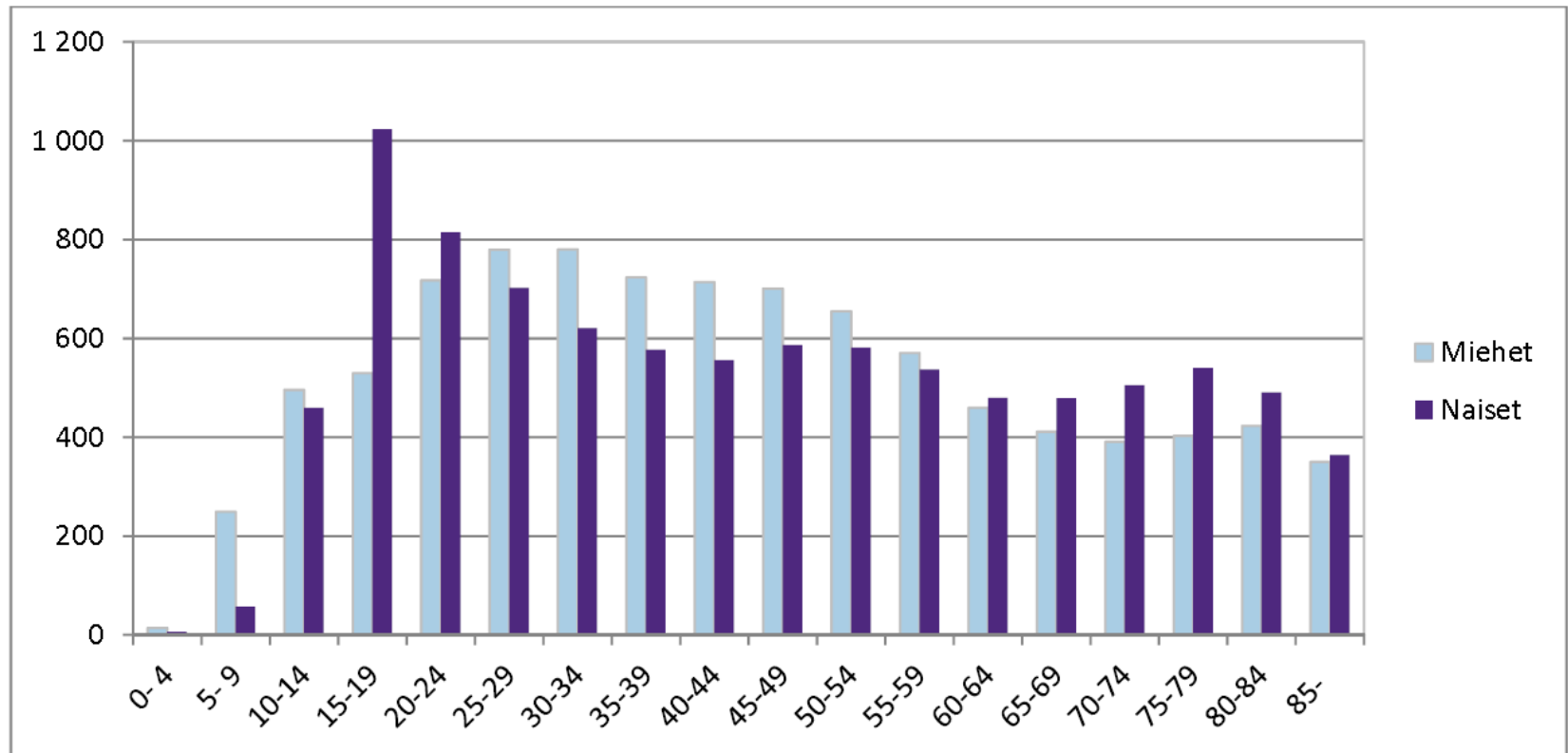
Palvelujen käyttö

Sairaalahoidon potilaat diagnoosiryhmittäin 2002–2011

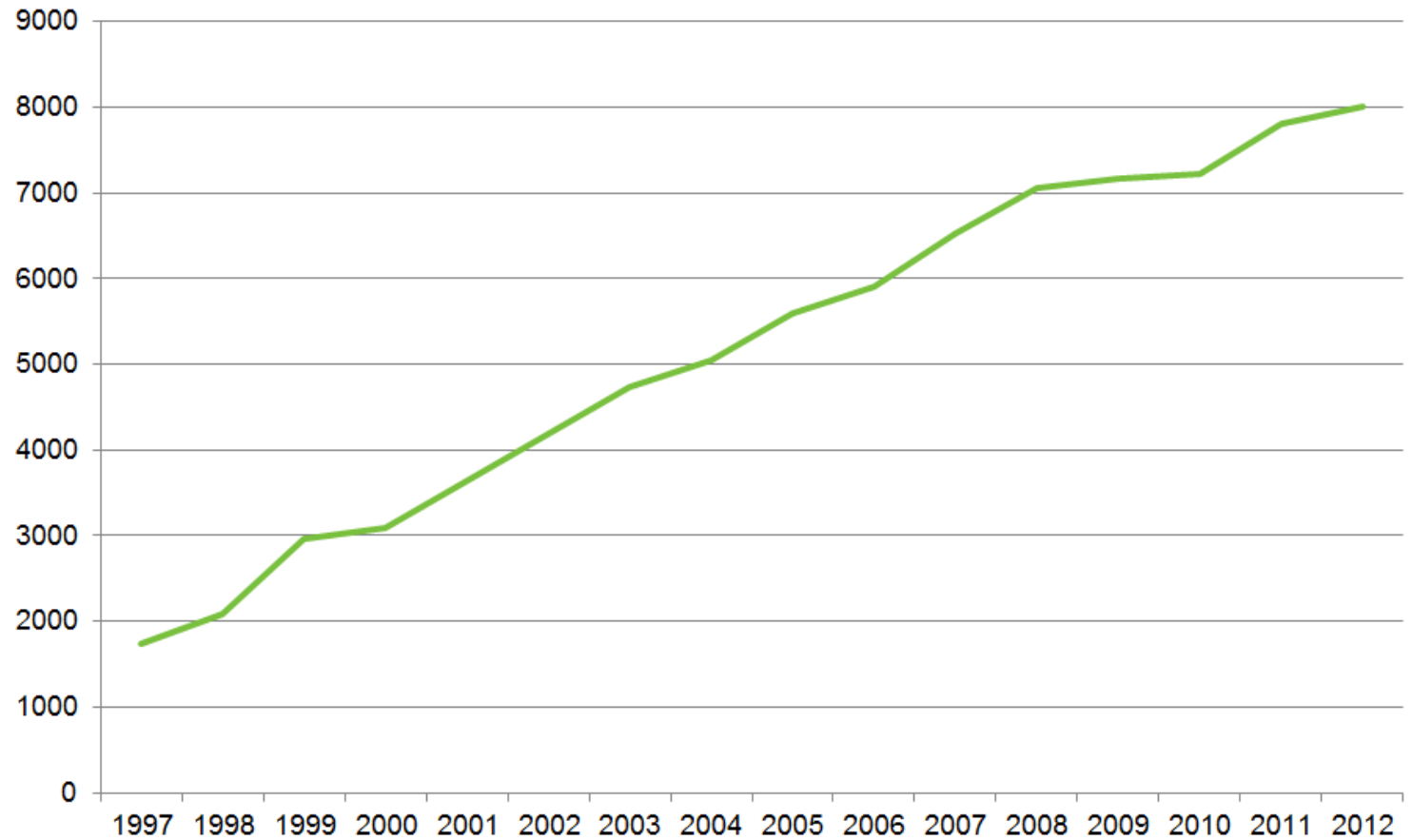

Palvelujen käyttö

Kuvio 2. Sairaalahoidon potilaat 2011 väestöön suhteutettuna (100 000 vastaavanikäistä miestä tai naista kohti)

Psykiatristen kuntoutuskotien asukkaat

Menetelmien pohdintaa

- Tutkimusten vertailu vaikeaa
 - ◆ Seulontamenetelmien laatu?
 - ◆ Haastattelun luotettavuus?
 - ◆ Diagnoosijärjestelmien erot?
- Rekisterien käyttö
 - ◆ Luotettavuus?
 - ◆ Diagnoosinnin alueelliset erot?
 - ◆ Onko diagnosointi parantunut?
 - ◆ Onko hoitoon hakeutuminen muuttunut?

Yhteenveto

- Yleensä sairastaminen samaa tasoa kuin muualla länsimaissa
- Skitsofreniaa suhteellisen paljon, erityisesti Pohjois-Suomessa
- Kaksisuuntainen mielialahäiriö kansainvälisesti vähäisempää, mahdollisesti yleistymässä
- Masennus yleistynyt viime vuosina
- Psyykinen kuormittuneisuus, alkoholin väärinkäyttö ja työuupumus ovat vähentyneet viime vuosina
- Palvelujen käyttö lisääntynyt

Hyödyllisiä linkkejä

- www.terveytemme.fi
- www.sotkanet.fi
- www.terveys2000.fi

Kiitokset

- tutkimusprofessori Jaana Suvisaari

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos

jouko.miettunen@oulu.fi / www.joukomiettunen.net